

**NİSAN
2015**

KUVEYT ÜLKE BÜLTENİ

[Bu bültende T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili'nden alıntılara yer verilmiştir.]

İçindekiler

Genel Bilgi.....	2
Kuveyt Ekonomisi Genel Değerlendirme	3
Kuveyt Ekonomisine Sektörel Bakış	6
Kuveyt Müteahhitlik Sektöründe Türk Firmalarının Yeri	11
Kuveyt Serbest Bölgesi	15
Kuveyt'te Yatırım Ortamı	15
Körfez İşbirliği Konseyi	16
Türkiye-Kuveyt Dış Ticareti	17
Karşılıklı Yatırımlar	18
Türkiye-Kuveyt Arasındaki İşbirliği Olanakları.....	18
Anlaşma ve Protokoller	19
Türkiye-Kuveyt İş Konseyi Hakkında	20
Faydalı Adresler	21

GENEL BİLGİ

Resmi Adı	: Kuveyt Devleti
Yönetim Biçimi	: Anayasal Monarşi
Emir	: Şeyh Sabah Al Ahmed Al Jaber Al Sabah
Başbakan	: Şeyh Jaber Al Mubarak Al Hamad Al Sabah
Nüfusu	: 4.091.993 (2014, 1.275.857 Kuveytli & 2.816.136 Diğer Ülkeler)
Yüzölçümü	: 17.820 m ²
Resmi Dil	: Arapça
Etnik Yapı	: Kuveytli (%31.3), Diğer Arap Ülkeleri (%27.9), Asyalı (%37.8) Afrikalı (%19), Diğer (%1.1, Avrupalı, Kuzey & Güney Amerikalı, Avusturalyalı)
Dini Yapı	: Müslüman (%76.7), Hristiyan (%17.3), Diğer (%5.9)
Başlıca Kentleri	: Kuveyt (Başkent), Hawalli, Ahmedi, Jahra, Farwaniya, Mubarak al-Kabeer
Para Birimi	: Kuveyt Dinarı (KWD)
Para Kuru	: 1 USD = 0.28 KWD (2014)
Hafta Sonu Tatili	: Cuma, Cumartesi
Saat Farkı	: Saat farkı bulunmamaktadır.

KUVEYT EKONOMİSİ GENEL DEĞERLENDİRME

	2012	2013	2014 ^a	2015 ^a
Nominal GSYİH (*milyar ABD \$)	174.077	175.787	179.332	180.972
Reel GSYİH'daki Büyüme (%)	8.3	-0.4	1.4	1.8
Kişi Başı GSYİH, SAGP (\$)	72,005.739	70,785.456	70,991.782	71,600.961
Toplam Yatırımların GSYİH'daki Payı (%)	12.80	14.10	13.92	15.08
Enflasyon, Tüketici Fiyatları (Yıllık %)	3.19	2.71	3.02	3.50
İhracat (*milyon \$, FOB)	121.342	119.030	108.287	62.422 ^b
İthalat (*milyon \$, FOB)	24.586	26.574	28.273	26.626 ^b
Cari Hesap Dengesi (milyar \$)	79.208	71.217	73.234	69.821
İşsizlik (%)	2.07	2.07	2.07	2.07

a: Tahmini **b:** Öngörü

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili, IMF World Economic Outlook Database Ekim 2014

GSYİH'ın %65'inden fazlasının ve ihracat gelirlerinin %95'inin petrol gelirlerinden sağlandığı Kuveyt ekonomisi petrol fiyatlarında dalgalanma ile paralel hareket etse de; ülke ekonomisinin hidrokarbon sektörüne dayanması ve önemli rezervlere sahip olması nedeniyle petrol fiyatlarında yaşanan düşüşlerden minimum düzeyde etkilenmesi öngörülmektedir. IMF verilerine göre; 2014 yılında 179 milyar dolar civarında gerçekleşen ülke GSYİH'ın 2015 yılında 181 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Bununla birlikte; Kuveyt'te son 15 yılda da açık vereceği öngörüsü ile bütçe hazırlamasına rağmen petrol fiyatlarının öngörülenden yüksek gerçekleşmesi sebebiyle ülke her yıl bütçe fazlası vermektedir. Yeni bütçe yılında da petrol fiyatlarının 45 dolar olacağı öngörüsü ile hesaplamalar yapılmıştır fakat Kuveyt Devleti Maliye Bakanı Anas Al Salih; yerli nüfus refahına katkıları sebebiyle ücretlerde veya gündemde yer alan kalkınma projelerinde kesintiye gidilmesinin planlanmadığını ve öngörülere göre bütçenin dengede olması için petrol fiyatlarının

77 dolar olması gerektiğini ifade etmiştir.¹ Ülkede geçen yıl varil başına 103 dolar olan petrol fiyatı %60 düşerek; 41 dolara gerilemiştir. 2015-2016 mali yılı bütçe gelirinin 2014 yılına göre %43.6 azalarak; 41.1 milyar dolar, bütçe harcamalarının ise %17.8 oranında azalarak; 65.1 milyar dolar olmasını tahmin edilmektedir.

T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili'nde yer aldığı üzere; Kuveyt Devleti tarafından su, elektrik, akaryakıt, et, un, ekmek, demir-çelik ve çimento gibi ürünlere uygulanan sübvansiyonlar ile bu ürünlerin düşük fiyatlarla satılması ve yurtiçi telefon görüşmelerinin ücretsiz sağlanması bütçe giderlerini artırmakta ve sübvansiyon edilen ürünlerin tüketiminde gereksiz artışlara ve kaynak israfına neden olmaktadır. Diğer taraftan bütçe fazlasına yol açan petrol gelirleri ve genç nüfusu ile dünyanın kişi başı GSYİH'ı en yüksek olan ülkelerinden biri olan Kuveyt; vatandaşlarına sağladığı sübvansiyonlar ile Körfez İşbirliği Ülkeleri (GCC) arasında yaşam maliyeti en düşük ülkeler arasındadır ve refah seviyesi oldukça yüksektir.

Petrol fiyatlarında önceki yıllarda yaşanan artışlar sayesinde de ülkeye büyük ölçüde likidite sağlanmış ve böylece ülkenin yeniden inşa ve yapılanma dönemine girmesine imkân doğmuştur. Bu durum istihdamın son on yılın en yüksek rakamlarına ulaşmasına ve zaten yüksek olan tüketim harcamalarının artmasına da yol açmıştır. Aynı zamanda; Irak'ın yeniden imarı, özellikle bölgedeki koalisyon ordularına yapılan gıda ve araç-gereç satışları, alınan ihale ve taşeronluk işleri ekonomiyi canlı tutmaktadır. Kuveyt özel sektörü tüketim harcamalarındaki artış ile beraber kamu alım ve ihalelerindeki artıştan büyük ölçüde yararlanmaktadır.

20 Ağustos 2014 tarihli Kuwait Times Gazetesi'nin haberine göre Kuveyt Planlama ve Kalkınma Yüksek Kurulu Genel Sekreter Vekili Yahia Al Oqaili 17 Haziran 2014'te Meclis'te kabul edilen 2015-2020 dönemi kalkınma planının 6 stratejik ve 105 kısa dönemli hedef içerdiğini aktarmıştır. Haberde kalkınma planının iki yol üzerinden hedeflerine ulaşmayı öngördüğü belirtilmiştir. İlki ekonomik ve kalkınma projeler ile birlikte devalet bütçesindeki mevcut sorunları ve dengesizlikleri ortadan kaldırmak, özel sektörü güçlendirmek, doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmek, ülkenin altyapısını geliştirmek, entegre ve kapsamlı kentsel kalkınma stratejileri uygulamak ve insan kaynakları ve sosyal sorunlarla mücadele etmek olan kalkınma planında eğitim ve sağlık hizmetleri kalitesini arttırmak, genç nüfusu güçlendirmek, yolsuzlukla mücadele ve devletin idari organların verimliliğini arttırmak da yer almaktadır. Kalkınma planının ikinci hedefi ise ülkenin kuzeyini kalkındırarak Kuveyt'in ticaret merkezi olmasını sağlamak ve aynı zamanda bölgesel bir ticaret merkezi olması için uygun şartları yaratmaktır.

Cihan Haber Ajansı'nın 29 Ağustos 2014 tarihli haberinde ise ülkenin 2010-2015 dönemi kalkınma planında ayrılan bütçenin %57'si harcanmış ve bu nedenle tamamlanamayan projeler 2015-2020 dönemi kalkınma planına alınmıştır. Aynı habere göre kalkınma planında yer alan projeler:

¹ T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili

- Petrol ve doğalgaz projelerine ayrılan 35 milyar dolarlık yatırım çerçevesinde Kuveyt Milli Petrol Şirketi tarafından yurütülecek projeler ile ülkedeki rafinerilerin yenilenmesi ve genişletilmesi
- 2020’de ise 4 milyon varil günlük petrol üretimi hedefine ulaşmak için 14.1 milyar dolara El Zur rafinerisinin genişletilmesi
- Ekonomik kalkınma için belirtilen başlıca projeler ise Körfez ülkelerine de bağlanacak 28 milyar dolarlık demiryolu projesi, medya şehri, bazı özel okul, üniversite ve kooperatiflerin özelleştirilmesi, enerji santrali, 250 kilometrekarelik alana kurulacak İpek Şehri ve Kuveyt Havaalanı’na inşa edilecek yeni terminal
- Üç hatlı sistem üzerinde 61 istasyonun bulunacağı ve Kuveyt Şehri’nin tamamını dolaşacak 20 milyar dolarlık metro hattı için 2017’de inşaat başlanması

Diğer yandan reformlar ve liberalleşme çabası muhafazakar kanadın çoğunluğu elinde bulundurduğu parlamentodan destek alamaması ve petrol fiyatlarına bağlı olarak yavaş ilerlemektedir. Ekonomide liberalleşmeyi sağlayacak özelleştirme, vergi, rekabet, tüketiciyi koruma, çalışma hayatı ve kamu ihalesi mevzuatı ile ilgili kanun değişiklikleri tamamlanamamıştır. Yabancılara yönelik %55 vergi oranının %25’e indirilmesine ilişkin vergi yasası değişiklik tasarısı da gecikmiştir. Bu nedenlerle de ekonomi hala korumacı bir tablo çizmektedir.

Milli Meclis’in özelleştirme konusunda kapsamlı bir kanun değişikliği yapılmasını engellemesi ve kamu hizmeti ve iletişim alanlarında yapılacak özelleştirmelere durum bazında onay verilmesi kararını alması ile birlikte özelleştirmede istenen hıza kavuşulamamıştır. Özelleştirme konusundaki ilk adımlar Qurain Petrol Şirketi’nin özelleştirilmesi ve ilk özel akaryakıt pazarlama şirketinin kurulması olmuştur. Kamuya ait şirketlerin bazılarının hisselerinin bir kısmı Kuveyt Borsası’nda satışa çıkarılarak özelleştirilmektedir. 2001 yılında Kuveyt hükümeti, Kuveyt Havayollarını, gaz istasyonlarını, posta, telgraf, telekomünikasyon servislerini, limanları ve ulaşım hizmetlerini, elektrik, su ve petrokimya sektörlerini kapsayan bir özelleştirme programı açıklamıştır ancak bu programla hedeflenen sonuca Őu ana kadar ulaşamamıştır.

Kuveytlilerin ve Kuveytli olmayanların gerek toplam işgücünde gerekse kamu veya özel sektördeki istihdam oranları birbirinden oldukça farklıdır. Ülkedeki toplam işgücünün %80’i yabancı olup yabancılar daha çok özel sektörde istihdam edilmektedir. Kuveytli işgücünün ise % 86’sı kamu sektöründe çalışmaktadır. Kuveyt Devleti, Kuveytlileri de özel sektörde çalışmaya yöneltmek için bir plan yürürlüğe koymuştur. Bu plan uyarınca her yıl özel sektörde çalışan yabancı işçilerin %10’unun Kuveytlilerle değiştirilmesi düşünülmektedir. Bunun için de Kuveytli çalıştıran özel sektör kuruluşlarına teşvikler verilmesi ve bazı sektörlerde Kuveytli işçi çalıştırılması için kotalar konması planlanmaktadır.

KUVEYT EKONOMİSİNE SEKTÖREL BAKIŞ

Petrol:

Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyesi olan Kuveyt BP Statistical Review of World Energy'nin 2013 verilerine göre; 101.5 milyar varil rezerv ile dünyadaki en büyük altıncı ülke ve petrol üretimi bakımından ise dünyadaki ilk on ülke arasında yer almaktadır. Aynı zamanda Suudi Arabistan ile sınırında bulunan "Tarafsız Bölge"de 5 milyar varil kapasiteli rezervi de paylaşmaktadır. Böylece Kuveyt'in petrol rezervleri 104 milyar varile ulaşmaktadır.

Petrol Üreten Ülkelerin Rezervleri ve Yıllık Üretimleri 2013

	Toplam Rezervler (milyar varil)	Dünyadaki Payı (%)	Yıllık Üretim (bin varil/gün)	Dünyadaki Payı (%)
Venezuela	298.3	17.7	2.623	3.3
Suudi Arabistan	265.9	15.8	11.525	13.1
Kanada	174.3	10.3	3.948	4.7
İran	157.0	9.3	3.558	4.0
Irak	150.0	8.9	3.141	3.7
Kuveyt	101.5	6.0	3.126	3.7
BAE	97.8	5.8	3.646	4.0
Rusya	93.0	5.5	10.788	12.9
Libya	48.5	2.9	988	1.1
ABD	44.2	2.6	10.003	10.8
OPEC Ülkeleri	1214.2	71.9	36.829	42.1

Ülke sıralaması toplam rezerve göre yapılmıştır.

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy (2014)

Ülkenin petrol rezervlerinin önemli bir bölümü dünyanın ikinci büyük petrol sahası olarak kabul edilen 70 milyar varillik Büyük Burgan bölgesinde yer almakta olup; bölgenin günlük petrol üretim kapasitesi ise 1.7 milyon varildir. Raudhatain, Sabriya ve Minagish petrol sahalarında ise 11.5 milyar varillik petrol rezervi bulunmaktadır. 1986 yılında Burgan'ın batısında South Magwa petrol sahası keşfedilmiştir. Bu saha 25 milyar varil yenilenebilir petrol rezervine sahiptir. Mart 2006'da Sabriya ve Umm Niqa Bölgeleri'nde 10-13 milyar varil rezervli petrol sahaları

bulunmuş ve daha sonra Burgan'ın güneydoğusunda Arifjan Bölgesi'nde yeni bir saha daha keşfedilmiştir. Kuveyt Petrol Bakanlığı, bu sahanın rezervinin Kuveyt'in toplam petrol rezervlerinin %10'una denk geldiğini belirtmiştir.

T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili'ne göre; günlük üretilen 2.5 milyon varilin petrolün 290-300 bin varili ülke içinde kullanılmakta ve kalanı ise rafine petrol ürünleri veya ham petrol olarak ihraç edilmektedir. Ayrıca, mevcut üretim miktarı devam ettiği takdirde; Kuveyt'in sahip olduğu rezervin ülkeye 115 yıl daha yeteceği hesaplanmaktadır.

1946 yılında petrol ihracatına başlanan Kuveyt; OPEC ülkeleri arasında yüzölçümü en küçük ikinci ülke olmasına rağmen petrol ihracatı bakımından dünyada Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Irak ve Nijerya'dan sonra beşinci sırada yer almaktadır. Ülkedeki ihracat gelirlerinin %95'i petrolden sağlanmaktadır.

Kuzey Petrol Sahaları'nın geliştirilmesi kapsamında da 9 milyar dolar tutarındaki 20 yıllık "Project Kuwait" projesi ile 4 milyon varil günlük petrol üretimi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Rawdatain, Abdali, Sabriya ve Ratqa'yı içine alan Kuzey petrol sahalarından elde edilen petrol üretiminin 530 bin varil günden 900 bin varil güne ulaşması ile birlikte bu üretim seviyesin 6 yıl süreyle korunması amaçlanmıştır. 2015-2020 dönemi kalkınma planı kapsamında ise petrol ve doğalgaz projelerine 35 milyar dolar yatırım ayrılmış ve KPC tarafından yürütülecek projeler ile ülkedeki rafinerilerin yenilenmesi ve genişletilmesi hedeflenmiştir.

Kuveyt'te 3 tane önemli petrol rafinerisi bulunmaktadır. Mina al-Ahmadi petrol rafinerisi günlük 466.000 varil, Mina Abdulla petrol rafinerisi günlük 270.000 varil, Shuaiba petrol rafinerisi ise günlük 200.000 varil kapasiteye sahiptir. Dördüncü rafinerinin ise 2015-2020 dönemi kalkınma planında Al Zour bölgesinde tesis edilmesi için 14.1 milyar dolar yatırım yapılması öngörülmektedir.

Ülkede 5 temel petrol boruhattı mevcuttur. 2010 yılının Haziran ayında İsviçreli mühendislik şirketi ABB, 155 milyon dolarlık bir anlaşma ile yeni bir boruhattı inşası projesini üstlenmiştir.

Kuveyt petrol üretimini 1975 yılında malleştirmiş ve sonrasında petrol ile ilgili faaliyetleri yürütmek için devlete bağlı Kuwait Petroleum Corporation (KPC) şirketini kurmuştur. KPC ve KPC iştirakleri ülkedeki petrol ve doğalgaz üretiminin tamamından sorumludur. Ülkede ayrıca üretim politikasını belirlemek ve yatırım kararlarını almak üzere Başbakanın başkanlığında toplanan Petrol Yüksek Konseyi (Supreme Petroleum Council) de bulunmaktadır. Yabancı şirketlerin sektörde doğrudan faaliyet göstermesinde izin verilmese de "Enhanced Technical Service Agreements (ETSA)" ve ülkeye "Enhanced Oil Recovery (EOR)" destek kapsamında uluslararası şirketlerinin projelerde yer alması mümkündür.

Doğalgaz:

Oxford Business Group'un Kuveyt 2014 raporunda yer aldığı üzere; KPC'nin iştiraki olan Kuwait Oil Company (KOC) CEO Yardımcısı Menahi Al Onezi ülkedeki

günlük 1.3 milyar kübik feet olan mevcut doğalgaz üretimini 2030 itibariyle günlük 4 milyar kübik feet'e ulaştırmayı beklediklerini aktarmıştır. 2011 yılında günlük 1.4 milyar kübik feet doğalgaz tüketiminin gerçekleştiği Kuveyt'te, doğalgaz üretiminin artırılmasıyla hem iç talep karşılanacak hem de doğalgazın ithalatına olan bağımlılık da azalacaktır.

2006 yılında Basra körfezinde Kuveyt, Suudi Arabistan ve İran'ın paylaştığı Dorra Bölgesi'ndeki doğalgaz rezervleri keşfedilmiştir. Bu sahada Kuveyt ve Suudi Arabistan 2017 yılı itibariyle iki ülkeye de günlük 500 mm kübik feet gaz üretimi yapmayı hedeflerken; İran kendi bölgesinde kalan kısmı geliştirmek üzere plan yapmıştır. Ancak 2013 yılında Kuveyt ve Suudi Arabistan arasındaki dağıtım ve doğalgazın hangi kıyıya getirileceği hususlarındaki anlaşmazlıklardan dolayı proje ertelenmiştir. T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili'nde bu sahada üretilecek doğalgaz sayesinde Kuveyt'in mevcut petrol gelirlerinin yaklaşık olarak dörtte birine tekabül edecek bir gelir beklendiğini belirtilmektedir.

Yabancı şirketlerin sektörde doğrudan faaliyet göstermesinde izin verilmese de; "Enhanced Technical Service Agreements (ETSA)" ve ülkeye "Enhanced Oil Recovery (EOR)" destek kapsamında uluslararası şirketlerinin projelerde yer alması mümkündür. Royal Dutch Shell Şubat 2010'da Kuveyt'in kuzeyinde yer alan Jurassic doğalgaz sahasının genişletilmesi için ETSA imzalamıştır ancak üretim süreci yavaş ilerlemektedir.

Nisan 2010'da da Kuveyt ve İran hükümetleri arasında İran'dan Kuveyt'e doğalgaz ihracatı için boruhattı yapılması anlaşması imzalanmıştır. 570 km'lik bu hat İran'ın South Pars sahasından Kuveyt'e 3.1 milyar m³ doğalgaz taşıyacaktır.

Elektrik:

Artan elektrik tüketimiyle yoğun dönemlerde elektrik kesintileri ile karşı karşıya olan Kuveyt; özellikle yaz aylarında yeterli miktarda doğalgaz üretimi ve ithalatı gerçekleştirmediği için elektrik üretiminde daha pahalı ve ağır olan fuel oil ve petrole bağlı kalmaktadır. 2011 yılında ülkedeki elektrik üretiminin %70'den fazlası petrolden; yaklaşık %28'i ise doğalgazdan elde edilmiştir. Kuveyt ekonomisinin ağırlıklı olan petrol ihracat gelirlerine dayanması nedeniyle de iç talebin karşılanması için petrolün yakılmasından uzaklaştırıcı finansal teşvikler bulunmaktadır.

U.S. Energy Information Administration (EIA) raporuna göre 2013 yılında Kuveyt elektrik üretimi kapasitesi 15.7 GW'a çıkartmış ve kapasitesinin %44'ünü kullanarak ortalama 7 GW'a denk gelen elektrik üretimi gerçekleştirmiştir. 2004 yılından itibaren elektriğe olan talep gittikçe artmaktadır ve 2013 yılında 12.1 GW'a ulaşmıştır. 2013 yılında saatte 61 terawatt olan elektrik üretiminin 2024'te 142 terawatta çıkması beklenmektedir.

Ülkedeki artan nüfus, GSYİH seviyesi ve düşük elektrik tarifleri konut sektörüne olan talebi arttırmış ve böylece Dünya Bankası'nın raporunda da yer aldığı üzere Kuveyt 2011'de dünyada kişi başına elektrik tüketimi ile dördüncü sırada yer almıştır.

Politik nedenler ve yatırım eksiklikleri yüzünden ülkenin elektrik sektöründeki büyümesi oldukça yavaş seyretmektedir. 2007 yılından itibaren elektrik şebekesi için yoğun bir kalkınma planı oluşturmuştur. Yeni kombine çevrimli gaz yakma sahaları ve çeşitli küçük yakıt yakan tesisler ile 5 GW kapasite elektrik üretimi gerçekleştirilmesine karar verilse de bu üretim talebi dengelemeyecektir.

2020 yılı itibariyle elektrik üretim kapasitesini 25 GW'a çıkartmayı hedefleyen Kuveyt'te; üretimin çoğunluğu doğalgazın ya da petrolün yakılması ile elde edilebilecektir. 2020'de elektrik üretiminin %5'ini, 2030'da ise %15'ini solar ve rüzgar potansiyeli ile yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılamayı planlamaktadır. Bu hedefe ulaşmak için Kamu Özel Ortaklığı (Public-Private Projects, PPP) ve "Independent Water and Power Projects" (IWPP) kapsamında çalışmalar yürütmektedir.

Kuveyt'te Doha East, Doha West, Al-Subiya, Shuaiba South and Al-Zour South olmak üzere 5 enerji istasyonu bulunmaktadır. Ayrıca, ülkedeki elektrik sektörünün geliştirilmesi için özel sektörü projelere dahil eden son Basra Körfezi ülkesi olan Kuveyt'te Temmuz 2012'de Al-Subiya elektrik santralının 700 MW'lık genişletmesi General Electric ve Hyundai Heavy Industries of South Korea tarafından yapılmış ve elektrik üretimi 2.000 MW'a çıkmıştır.

Kuveyt Devleti ülkenin ilk bağımsız elektrik santrali olan ve 4.8 GW elektrik kapasitesi bulunan Al-Zour North'u %40 oranındaki payı ile "GDF SUEZ, Sumitomo ve Abdullah Hamad Al Sagar & Brothers" şirketlerinden oluşan konsorsiyumla inşa etmektedir. Al-Zour North dışında iki elektrik santral projesi daha bulunmaktadır.

Ülkenin ilk yenilenebilir enerji santrali olacak Al-Abdaliya projesi de programda yer almaktadır. 280 MW toplam kapasiteli santralde, 60 MW solar enerjiden gelecektir. Diğer küçük projeler ile birlikte bu projelerin toplam 6.78 GW elektrik sağlaması planlanmaktadır.

Ayrıca, Kuveyt 2009 senesinde nükleer enerji üretmeye niyetli olduğunu belirtmiş ancak Japonya'da 2011 yılında gerçekleşen Fukushima nükleer faciasını takiben nükleer enerji projesini askıya almıştır.

Artan elektrik talebi ile birlikte Körfez İşbirliği Ülkeleri (GCC) arasında da birbirine bağlı elektrik şebekesi geliştirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2012 yılının sonlarına doğru tamamlanan üç fazlı GCC şebekesi ile Kuzey Sistemi (Kuveyt, Bahreyn, Suudi Arabistan, Katar); Güney Sistemi'ne (Birleşik Arap Emirlikleri, Oman) bağlanmıştır. Bazı görüşlere göre GCC şebekesinin Kuzey Afrika ve sonuçta Avrupa elektrik şebekelerine bağlanacağı belirtilmektedir.

İmalat:

Ülke GSYİH'nın yaklaşık % 4.8'ini içeren imalat sanayisi içindeki en önemli sektörler, petrole dayalı olan petro-kimya ve petrol arıtma sektörleridir. Petrol dışı sanayi gıda işleme ve inşaat malzemeleri gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Ayrıca

orman ürünleri, mobilya, metal ürünleri ve makinalar önemli ürünlerdir. 1999'dan bu yana kurulan şirketler en fazla temel metaller, ağaç ürünleri, tekstil, hazır giyim ve deri sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

İlk olarak 1960'ların sonlarına doğru kurulan ve pek de verimli olmayan petrokimya sektörünün, 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra devlet tarafından stratejik sebeplerle geliştirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Kuveyt Petrochemical Industries Co. (PIC, Kuveyt Petrokimya Sanayi) yıllık 850 bin ton amonyak ve 792 bin ton üre üretimi gerçekleştirmektedir. PIC ile Union Carbide ortaklığı ile oluşturulan EQUATE firması yıllık 650 bin ton etilen, 350 bin ton etilen glikol ve 450 bin ton polietilen üretmektedir. Üretilen etilen, etilen glikol ve polipropilenin büyük kısmı Avrupa ve Asya'ya ihraç edilmektedir.

Finans:

Kuveyt, finans sektöründe bölgesinde öne çıkmaya aday bir ülkedir. Ülkede petrol sektöründen sonra en önemli güç bankacılık sektörüdür. 2015-2020 dönemi kalkınma planında da ülkenin kuzeyini kalkındırarak Kuveyt'in ticaret merkezi olmasını sağlamak ve aynı zamanda bölgesel bir ticaret merkezi olması için uygun şartları yaratmak yer almaktadır.

Ülkede 11 yerel banka ve HSBC, PNB Paribas, Abu Dhabi Milli Bankası ve Citibank gibi 11 yabancı banka bulunmaktadır. Mart 2011 itibariyle yerel bankaların toplam varlıkları 190.2 milyar dolar tutarındadır. Yerel bankalardan 5'i İslami bankacılık işlemleri yürütmektedir. Kuveyt'teki en büyük bankalar sırasıyla; National Bank of Kuwait (NBK), Kuwait Finance House (KFH), Ahli United Bank (AUB), Gulf Bank, Boubyan Bank, Commercial Bank of Kuwait (CBK) ve Burgan Bank'tır.

İslami kaygılar nedeniyle sigortacılık sektörünün Körfez ülkelerine oldukça geç girmesine rağmen Kuveyt ilk sigorta şirketi Kuwait Insurance Company'yi 1960 yılında kurarak bu konuda öncülük yapmıştır. Sektör brüt yazılan primlere 2012 yılında bir önceki yıla oranla %10'dan daha fazla artış göstererek 876.95 milyon dolar değerinde katkı sağlamıştır. Sigortacılık sektöründe 2011 yılında 21 şirket bulunurken; 2013'ün ortalarında bu sayı 35'e yükselmiştir. 24 yerel sigorta şirketinden 11'i İslam hukukuna göre faaliyet göstermektedir. Sağlık, bireysel ve grup hayat sigortaları sektör içerisinde önemli yer almaktadır.

Müteahhitlik Hizmetleri:

Kuveyt'te inşaat sektörü büyük ölçüde kamu ihalelerine bağlı olup; 1998 yılında petrol fiyatlarının düşmesiyle birlikte hükümet büyük kamu projelerini ertelemiş ve yap-işlet-devret modeline yönelmiştir.

Ulaşım projeleri bakımından zayıf kalan ülkede toplamda 5.749 km karayolu ağı mevcuttur. En büyük karayolu projelerinden biri Subiya Geçidi projesi 2.6 milyar dolar değerindedir. 2010-2020 yılları arasındaki dönemin Körfez Bölgesi'nde demiryolları açısından verimli geçmesi beklenmektedir. Körfez İşbirliği Konseyi

ülkelerinin demiryolu projelerinde bu dönem içerisinde 109 milyar dolar harcama yapması öngörülmektedir. 2.117 km uzunluğundaki Bölgesel Demiryolu Yapım Projesi ile, Kuveyt ile KİK ülkelerinin ve KİK ülkeleri ile Irak,Suriye, Ürdün, Türkiye ve İran'ın birbirine bağlanması planlanmaktadır. 2015-2020 yeni kalkınma planları arasında 250 kilometrekarelik alana kurulacak İpek Şehri, Kuveyt Havaalanı'na inşa edilecek yeni terminal ve üç hatlı sistem üzerinde 61 istasyonun bulunacağı Kuveyt Şehri'nin tamamını metro hattı yer almaktadır.

Bunların dışında, maliyeti 5 milyar doları bulan 70.000 lojman yapımı, idari binalar, ulusal bir kütüphane (35 milyon dolar) yapımı gündemdedir. 2016 yılına kadar 8 tane devlet hastanesi yapımı (620 milyon dolar) da düşünülmektedir. Ayrıca devam etmekte olan ve planlanan üniversite yapımı projelerinin toplam değeri 5 milyar dolardır. Bunlardan en büyüğü Shdadiyah'taki 3.5 milyar dolar değerindeki Sabah al-Salem Üniversitesidir.

Kuveyt'te emlak talebi, ülkedeki ekonomik gelişmelere bağlı olarak oluşan işyeri ve yatırım amaçlı emlak talebi ile yine ekonomideki gelişmelere bağlı olarak ülkeye çalışmak amacıyla gelen yabancılar ve artan nüfus nedeniyle oluşan konut talebi ile yakından ilgilidir. Emlak piyasasını etkileyen diğer unsurlar ise; düşük faiz oranları, daha önce diğer ülkelerde bulunan ve 11 Eylül sonrasında ülkeye dönen yatırımların konut sektörüne yönelmesi, Irak Savaşının sona ermesi ile ülkede artan istikrar, artan petrol fiyatlarına bağlı olarak artan likidite, yabancı sermaye mevzuatının uygulamaya konulması ile ülkede faaliyet gösterecek yabancı firmaların yaratacağı işyeri amaçlı emlak talebinde artış beklentisi ve sanayileşme politikalarıdır. Bunlara bağlı olarak ülkedeki inşaat faaliyetlerinin ve gayrimenkul sektörünün gelişmeye devam etmesi beklenmektedir.

T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili'nde belirtildiği üzere; Subiyah Bölgesi'nde 25 kilometre karelik bir alanda "Silk City- Madinat Al Hareer" adıyla yerleşim, ekonomi, eğlence, ticaret, eğitim, sağlık ve kültür merkezi olacak çok maksatlı bir şehir kurulmasının planlandığı ifade edilmektedir. Proje kapsamında dünyanın en yüksek kulesi olması planlanan "Mübarek Tower", yediyüz bin kişilik nüfus için evler, yollar, havaalanları, hastaneler, stadyumlar, okullar ve muhtelif kamu binaları inşa edilmesi planlanmaktadır. Şehrin inşası için 25 yıllık bir süre zarfında 80 milyar dolar harcanacağı ve 700 bin kişinin yaşayacağı şehirde 430 bin kişiye de istihdam imkanı sağlanacağı tahmin edilmektedir.

KUVEYT MÜTEAHHİTLİK SEKTÖRÜNDE TÜRK FİRMALARININ YERİ²

1997 yılında iki Türk müteahhitlik firmasının üstlendiği işleri tamamlayamadan ülkedeki faaliyetlerini durdurması sonrasındaki 5 yıl süresince, Türk müteahhitleri tarafından ülkede herhangi bir iş üstlenilmemiştir. Bilahare üstlenilen işlerden bir kısmına başlanılmamış, diğer bir kısmı ise tamamlanamamıştır. 2004 yılında 5 firmamız "Subiya Köprü Geçiş Projesi" ihalesine katılabilmek için ön yeterlilik almıştır.

² "Kuveyt Müteahhitlik Sektöründe Türk Firmalarının Yeri" başlıklı bölüm Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB) Kuveyt Ülke Raporu'ndan alınmıştır.

Pazara girildiği günden 2014 yılı sonuna kadar Türk müteahhitlik firmaları tarafından 24 adet proje üstlenilmiş olan Kuveyt'te, üstlenilen işlerin toplam tutarı 1 400 037 504 ABD Doları olmuştur. Bu tutar, Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışında üstlendikleri işlerin %0.5'ini, Orta Doğu'da üstlendikleri işlerin %1.8'ini oluşturmaktadır.

2010–2014 yıllarında Türk müteahhitlik firmaları tarafından yurtdışında üstlenilmiş olan işlerin toplam değerleri ve Kuveyt'te üstlenilmiş olan işlerin toplam değerleri aşağıdaki tabloda yer verilmektedir:

Türk Müteahhitlik Firmalarının Kuveyt'te Üstlendikleri Proje Tutarları

	Yurtdışında Üstlenilen İşlerin Toplam Bedeli (ABD Doları)	Kuveyt'te Üstlenilen İşlerin Toplam Bedeli (ABD Doları)
2010	23.067.618.569	0
2011	21.004.149.518	0
2012	29.692.551.025	0
2013	33.046.136.968	568.598.216
2014	23.767.743.104	154.196.902

Kaynak: TMB

Firmalarımız Kuveyt'te bugüne kadar, altyapı işleri kapsamında çeşitli boru hattı projeleri; bina işleri kapsamında çeşitli idari bina projeleri; sanayi tesisi işleri kapsamında çeşitli depolama tesisi projeleri; su işleri kapsamında çeşitli sulama projeleri ve ulaşım işleri kapsamında çeşitli yol, köprü, tünel ve havaalanı projeleri üstlenmişlerdir.

Kuveyt'te İş Üstlenmiş Olan Firmalarımız:

- ATTİLA DOĞAN İnşaat ve Tesisat A.Ş.
- GÜNSAYIL İnşaat Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
- IC İÇTAŞ İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- STFA İnşaat Grubu
- TEKFEN İnşaat ve Tesisat A.Ş.
- ÜSTAY Yapı Taahhüt ve Ticaret A.Ş.
- YENİGÜN İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Kuveyt'te Üstlenilmiş Bazı Büyük Bedelli Projeler:

- 92 km. uzunluğunda Al Salmi – Jahra Otoyolu İnşaatı (ÜSTAY)
- Fahaaheel Otoyolu İnşaatı (TEKFEN)
- Al-Tamer Petrol Depolama Tankı Projesi (TEKFEN)
- Kuveyt Subia Mutla Boru Hattı Projesi (YENİGÜN)
- Al Ahmedi Limanının Kapasitesinin Genişletilmesi (STFA)

Kuveyt'te istihdam, sektörler itibariyle 4 sınıfta ele alınmaktadır. Kamu sektöründe çalışan yerli ve yabancılar, "Kamu Sektörü Çalışma Yasası"na; petrol sektöründe istihdam edilenler, "Petrol Sektörü İş Yasası"na; özel sektörde çalışanlar ise "Özel Sektör İş Yasası"na tabi bulunmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışanlar ile tüm

yabancı hizmetlilerin tabi oldukları bir mevzuat bulunmamakta ve hukuki durumları, genel hukuk kuralları içinde değerlendirilmektedir.

Müteahhitlik sektörü ile ilgili olarak; Kuveyt'teki inşaat projelerinde genel olarak izlenen yöntem, müteahhidin işçilerini yurt dışından temin ederek Kuveyt'e getirmesidir. Yabancı işçiler için sosyal güvenlik primi ödenmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak, zorunlu sağlık sigortası ödemesinin yıllık olarak yapılması gerekmektedir.

Kuveyt işgücü pazarında, özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinden gelen, çoğu vasıfsız ve düşük ücretlerle çalışmaya razı işçiler bulunmaktadır. Kuveyt'e dışarıdan işçi getirmek amacı ile kurulmuş olan ve işçi başına belirli bir komisyonla çalışan 400 civarında özel istihdam bürosu bulunmakta ve bu firmalar çok düşük ücretler karşılığında işçi temin etmektedir.

Kuveyt mevzuatına göre her işçinin bir Kuveytli kefil olması gerekmekte, iş ve kefil değiştirmede belirli koşulların mevcudiyetinin yanında kefilin rızası ile birlikte Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı'nın da izni aranmaktadır.

Mahalli işçi temininde zorluk bulunması halinde, ülke dışından işçi temini için Kuveyt Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı'ndan izin alınması ve genelde banka teminat mektubu şeklinde bir teminatın, söz konusu Bakanlık veya bölge müdürlüklerine teslim edilmesi halinde, Kuveyt'e dışarıdan işçi getirmek mümkün olmaktadır. İşin bitiminde, işçilerin her türlü hak ve alacaklarının ödenmesi kaydıyla bu teminat işverene iade edilmektedir.

İşçilik ücretleri konusunda ise, Kuveyt'te asgari ücret uygulaması bulunmamakta, ücretler arz ve talebe bağlı olarak piyasa koşullarında belirlenmektedir. Ücretler, geçerli vasıf ve tecrübe ile iâşe ve ibate masraflarının işverene ait olup olmamasına göre değişmektedir. Genelde geçerli vasıf ve deneyime sahip, yabancı dil bilen yabancılar 200 KD veya üstünde, vasıfsız veya yarı vasıflıların ise (Çin'den gelen işçiler ayda 25 KD almaktadır) 60 KD veya üstünde ücretlerle çalıştıkları gözlenmektedir. Kuveyt'te çalışan vatandaşlarımız, iâşe ve ibate işverene ait olmak kaydıyla, vasıf ve tecrübelerine göre 120-180 KD, iâşe ve ibatenin kendilerine ait olması durumunda ise 200-250 KD civarında ücret almaktadır.

Kuveyt, yurtdışı müteahhitlik hizmetleri açısından özellikle kâr marjı yüksek nitelikli projeler için, güvenilir yerli ortaklarla işbirliğine gidildiğinde ve belli ölçüde finansman imkânı olan firmalar için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Firmalarımızın bugüne kadar Kuveyt pazarından aldıkları payın düşük olmasının nedenleri arasında; önde gelen firmalarımızın büyük bir kısmının Kuveyt'i hedef pazar olarak değerlendirmemeleri, Kuveyt iş kanunlarındaki sınırlandırmalar nedeniyle ortaya çıkan güven sorunu, Bankalarımız tarafından düzenlenen teminat mektuplarının kabulünde sorunlar yaşanması ile projeler içerisinde önemli bir yer tutan, petrol, enerji, su ve çeşitli büyük çaplı projelere katılım için gereken ön yeterlilik sürecinde yer alınmaması hususları belirtilebilir.

Kuveyt'e ithalat ve ihracata konu mallardan gerekli görülenlerin standardına veya teknik düzenlemesine uygunluğunun veya kalitesinin değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi hususunda Kuveyt ile ticaretimizde herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

Yabancıların, Kuveyt'teki faaliyetlerini Kuveytli acenteler aracılığıyla yürütmelerini gerektiren düzenlemeler firmalarımızın Kuveyt'e olan ilgisinin düşük olmasına neden olmaktadır. Yabancı firmaların, bazı istisnalar dışındaki kamu alımlarına yönelik ihalelere acenteleri aracılığıyla katılabilmelerine ilişkin düzenlemeler ise müteahhitlik sektöründen yeterince pay alınamamasının en önemli nedenlerindedir. Kuveyt'in uluslararası ilişkilerindeki gelişmeler çerçevesinde ekonomik faaliyetler ile ilgili düzenlemelerde iyileştirmeler gerçekleştirilmesi muhtemeldir.

Kuveyt'in küçük bir ülke oluşu, siparişlerin boyutlarını ve düzenliliğini olumsuz etkilemekte, maliyetleri artırmakta ve istenilen ekonomik ölçeğe ulaşılmasını güçleştirmektedir.

Kuveytli işadamları ile uzun süredir pazarda bulunan yabancı firmalar arasındaki köklü ve kapsamlı ilişkiler, ülkede yaşayan batıların genellikle üst düzey karar alıcılar olmaları, yine pek çok projenin batılı firmaların danışmanlığında gerçekleştirilmesi, batılı markalara olan bağlılık pazara yeni girmek isteyen firmaları engelleyici olabilmektedir.

Teminat mektupları ve finansman, firmalarımızın Kuveyt'teki faaliyetlerini sınırlayan hususlardır. Kuveyt bankalarının, bazı bankalarımız tarafından düzenlenen teminat mektuplarını üçüncü ülke bankaları üzerinden temin edilmesi şartıyla kabul etmeleri maliyet artışına neden olmaktadır. Firmalarımızın ilgili idareler tarafından yapılan avans ödemelerini projelerin finansmanı için yeterli görmeleri, mobilizasyon, nakit akışı, vb. konuları dikkate almamaları ise finansman sıkıntılarına neden olmaktadır. Ülkede ilk kez iş yapan firmalar için finansman ihtiyacı, diğer firmalarla karşılaştırıldığında daha yüksek olabilmektedir.

Kuveyt'e ihracat gerçekleştirebilmek için belgelerin Kuveyt Konsolosluğu'ndan onaylanması gerekmekte olup, Konsolosluk tarafından belgelerin onaylanması için talep edilen ücret çok yüksektir.

Kuveyt'in toplam ithalatı içerisinde önemli yer tutan kamu alımlarına yönelik ihalelere katılabilmek için gerekli kayıt veya onay işlemlerinin yapılması zorunludur. Kuveytli temsilciler aracılığıyla gerçekleştirilmesi gereken işlemler sonucunda firmalar, bir veya daha fazla ürün için ilgili kurum ve kuruluşlarca onaylanmış, kayıtlı tedarikçi hakkını elde etmektedirler. Endüstriyel ürünler sınıfında yer alan ürünlerin ihracatının artırılabilmesi daha fazla firmamızın ürünlerini kayıt ettirmesine bağlı bulunmaktadır.

KUVEYT SERBEST BÖLGESİ

T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili'nde yer aldığı üzere; Kuveyt Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağı Sanayi Kamu İdaresi (Public Authority for Industry) tarafından işletmesi, yürütülen ve 1995 yılında kurulan Kuveyt Serbest Bölgesi'nde faaliyet göstermek şartıyla yabancı şirketlerin faaliyetlerine getirilen sınırlandırmalar önemli ölçüde aşılabilmektedir. Bu çerçevede, serbest bölgede kurulacak firmalarda %100 hisse sahibi olunması, gümrük vergileri, vergi, işçi çalıştırma ile ilgili sınırlandırmaların aşılması mümkün bulunmaktadır.

4 ayrı türde lisans düzenlenen Serbest Bölge'de faaliyet göstermek isteyen firmalar için düzenlenen lisanslar 1 yıllık dönem için yenilenebilmektedir:

- Ticari Lisans (Commercial Licence): Ticari faaliyetler
- Sanayi Lisansı (Industrial Licence): Üretim, montaj, ambalajlama vb. faaliyetler
- Hizmet Lisansı (Service Licence): Finansal, yönetim danışmanlığı, mühendislik, danışmanlık, ve denetmenlik faaliyetleri
- Özel Lisans (Special Licence): Yukarıda belirtilen faaliyetler ile ilgili özel talepler

Kuveyt Serbest Bölgesi hakkında daha detaylı bilgi almak için Public Authority for Industry (www.pai.gov.kw) ile irtibat kurmak gerektir.

KUVEYT'TE YATIRIM ORTAMI

2001 yılında Kuveyt Ulusal Meclisi'nden geçen Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu'na göre yabancı girişimciler birçok sektörde sponsora ihtiyaç duymadan, çoğunluk hisseye, hatta %100 hisseye sahip oldukları şirketler kurabilmektedir. Aynı kanun yabancı yatırımcıya 10 yıla kadar vergi muafiyeti, ülkeye yabancı işçi getirilmesi, işletmenin kurulabilmesi için arazi tahsisi, üretim için gerekli hammadde, ekipman, yarı mamulün gümrüksüz ithalatına izin verilmesi, kamulaştırma riskine karşı güvence verilmesi, yabancı yatırımcının gelecekteki kanun değişikliklerine karşı korunması, sermaye transferine kısıtlama getirilmemesi gibi yatırımcı lehine hükümler içermektedir. Tüm bu avantajların yatırımcı tarafından kullanılabilmesi ise yerel işçi istihdam etme şartına bağlanmıştır. Yabancı yatırımcılar petrokimya alanında ortak yatırım yapabilmektedir. Fakat petrol arama çalışmalarının yabancı şirketler tarafından yapılmasına hala izin verilmemektedir.

Őu anda ülkede faaliyet gösteren tamamı veya bir kısmı yabancı yatırımcıya ait olan tüm firmalar kurumlar vergisine tabidirler. Bu vergi firmanın toplam karının % 25'inden fazla olmamaktadır. Yeni yabancı yatırımcılar yeni Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu uyarınca 10 yıl vergiden muaf tutulmaktadır. Ülkede son yıllarda hiçbir kamulaştırma vakası görülmediğı gibi eğer olursa yabancı yatırımcılar adı geçen kanun uyarınca güvence altında bulunmaktadır.

Dünya Bankası'nın Kriterleri Işığında Kuveyt'in Yatırım Ortamı:

İş kurma prosedüründeki basamak sayısı değerlendirmeye konu olan tüm ülke ve bölgelerden fazla olmasına rağmen, iş kurma sürecinin aldığı vakit (35 gün), maliyet ve iş kurmak için gereken minimum sermaye göz önünde bulundurulduğunda, ülkenin kendi bölgesindeki ülkelere kıyasla çok elverişli bir portre çizdiği ve dünya çapında da OECD yüksek gelir grubu ülkelerine hayli yakın olduğu görülmektedir.

İşe alma ve işten çıkarma işlemleri hem KİK bölgesine hem de diğer bölgelere göre daha kolaydır. İşten çıkarmanın maliyeti oldukça düşük ve OECD yüksek gelir grubu ülkelerinin ortalamasına yakındır. Buna karşın tüm KİK bölgesinde olduğu gibi çalışma saatleri esnek değildir.

Kuveyt'te mülkiyet kaydı ve devri ile ilgili düzenlemelerin hem sayısı hem süresi fazladır. Buna karşın maliyeti son derece düşüktür.

Kredi teminatı maliyeti Kuveyt'te tüm bölge ve ülkelerden daha düşüktür. Krediler konusundaki yasal haklar, OECD yüksek gelir bölgesi hariç, diğer bölgelerden daha fazladır.

Kurumsal yönetim ve bilgilendirme konusunda Kuveyt, tüm KİK bölgesinde olduğu gibi; dünyadaki diğer bölgelere göre çok geridedir.

Anlaşmazlık sırasında sözleşmenin uygulanması amacıyla hukuki sürecin başlatılması için gereken yasal prosedür Kuveyt'te hem kendi bölgesine hem de diğer bölgelere göre daha uzundur. Buna karşın, uyuşmazlıkların çözümlenmesi için gereken zaman ve uyuşmazlıkların çözümlenmesinin maliyeti OECD yüksek gelir grubu ülkeleri hariç diğer bölgelere nazaran daha düşüktür.

İflas durumunda işletmenin kapatılmasının aldığı zaman Kuveyt'te KİK ortalamasından biraz daha kısa, dünya genelinde bakıldığında ise hayli uzundur. Buna karşın, iflas sürecinin maliyeti dünyadaki en düşük seviyededir.

KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ

Uzun adı Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (Cooperation Council for the Arab States of the Gulf) olan KİK, 1981 yılında Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Suudi Arabistan, Umman, Katar ve Kuveyt arasında her konuda işbirliğini artırmak ve birlik sağlamak amacıyla kurulmuştur.

İran – Irak savaşı nedeniyle işbirliği amaçlı olarak 1981 yılında kurulan Körfez İşbirliği Konseyi daha sonra çalışmalarının kapsamını genişletmiş ve Körfez ülkeleri arasında gümrük duvarlarının kaldırılarak ürünlerin, hizmetin ve sermayenin serbest dolaşımına imkân veren bir sistemin kurulmasını hedeflemiştir.

Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi 6 ülke arasında 1 Ocak 2003 itibariyle Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir. 20–21 Aralık tarihlerinde Katar/Doha'da yapılan

örgütün 23. yıllık zirvesinde, bir önceki yıl yapılan zirvede kesinleşen Gümrük Birliği kararları 2003 yılı itibariyle uygulamaya konulmuştur.

Gümrük Birliği uygulaması ile örgüt bir ekonomik blok olarak gücünü artırmayı da hedeflemektedir. Bu kararın alınmasında, Avrupa Birliğinin bölge ülkelerinin serbest ticaret anlaşması taleplerine karşılık olarak, öncelikle böyle bir oluşum yönünde baskı yapmasının da etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Gümrük Birliği uygulaması ile bu 6 ülke, istisnalar dışındaki mallar için, diğer ülkelere %5 gümrük vergisi uygulayacaktır. Bahreyn, Umman ve Suudi Arabistan zaten bir süredir %5 gümrük vergisi uygulamakta idi. Kuveyt, Katar ve BAE'de ise bu uygulama öncesinde gümrük vergisi %4 iken uygulama sonrası %5'e çıkmıştır.

KİK ortak bir para birimi konusunda da çalışmalarını sürdürmektedir. Kuveyt, Suudi Arabistan, Bahreyn ve Katar 2009 yılının Aralık ayında Mali Konseyin kurulduğunu açıklamıştır.

TÜRKİYE-KUVEYT DIŞ TİCARETİ

Türkiye ve Kuveyt arasındaki ticaret, Kuveyt'in ithalat hacmi ve iki ülkenin potansiyeli düşünüldüğünde kısıtlı kalmaktadır. Bölgede yaşanan istikrarsızlıktan kaynaklı olarak 2013 yılında 625 milyon dolara seviyesinde olan dış ticaret hacmi 2014 yılında %9 azalarak 568 milyon dolara düşmüştür.

Türkiye-Kuveyt Dış Ticaret Rakamları (*dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	395.051.320	214.514.538	609.565.858	180.536.782
2011	297.207.312	270.446.054	567.653.366	26.761.258
2012	290.581.565	278.464.349	569.045.914	12.117.216
2013	334.938.219	290.613.346	625.551.565	44.324.873
2014	372.320.237	196.244.623	568.564.860	176.075.614
2014 ^a	46.974.848	35.252.906	82.227.754	11.721.942
2015 ^a	87.772.518	19.784.125	107.556.643	67.988.393

a: Ocak ve Şubat ayı verileridir.

Kaynak: TÜİK

2015 yılının ilk iki ayında Kuveyt'e ihracat 2014 yılının aynı dönemine göre %89 civarında artış göstermiş ve yaklaşık 88 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Kuveyt'e ihraç edilen ürünlerin başında demir-çelik çubuklar, dokunmuş halılar, bayan takım elbise ve ceketler, peynir ve lor, mobilyalar, ham ve yarı işlenmiş altın gelmektedir.³

³ T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili

Aynı dönem içerisinde Kuveyt'ten ithalatımız ise %45 azalmış ve 20 milyar seviyesine düşmüştür. İthalatımız sıklık hidrokarbonlar, asiklik alkoller, etilen polimerleri ve propilen ve diğer olefinlerin polimerleri oluşturmaktadır.⁴

Kuveyt'in en önemli ihracat ortakları ise Japonya, Güney Kore, ABD, Singapur, Pakistan'dır. Kuveyt'in yerel ekonomisinin petrol ihracatından elde edilen geliri sindirmesi her zaman zor olmuştur. Bu nedenle ticaret her zaman, hatta 1991 Körfez Savaşı sonrasında bile fazla vermiştir. 1992 yılındaki büyük miktarda inşaat malzemesi ithalatından sonra bile oluşan ticaret açığı çok küçük olmuş ve 1994 yılında yeniden ticaret fazlasına dönüşmüştür.

Kuveyt başta otomobil ve aksesuarları olmak üzere gıda ürünleri, kimya ve plastik ürünleri, tekstil, deri, ayakkabı, metaller, makine ve elektrikli aletler gibi her tür tüketim malını ithal etmektedir. En önemli ithalat ortakları ise ABD, Almanya, Japonya, İngiltere, Çin'dir.

Kuveyt'in Körfez bölgesindeki en önemli ticaret ortakları ise Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir.

Kuveyt satın alım gücü yüksek bir pazardır. Piyasaya girişte var olan kısıtlama ve görünmeyen engeller aşılabılır. Gümrük vergi oranı, Kuveyt Milli Meclisi'nin 2003 yılı Mayıs ayında KİK Gümrük Birliği'ne girmeyi onaylamasından bu yana %5'tir. Fakat, pek çok ürün bu orandan muaftır. Kuveyt pazarına giriş ve pazarda tutunmak, fiyat, kalite ve sürekliliğe bağlıdır. Güçlü ülkeler tarafından paylaşılmış, kaliteli ürünlerle dolu, rekabete açık bir piyasa yapısı vardır.

KARŞILIKLI YATIRIMLAR

Ülkemiz ile Kuveyt arasındaki Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 27.10.1988 tarihinde imzalanmış olup, anılan anlaşma 25.04.1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2002-2014 yılları arasındaki dönemde Kuveyt'ten ülkemize yapılan toplam yatırım miktarı 1.5 milyar dolardır.

Kuveyt'in ülkemizdeki en önemli yatırımları arasında; Burgan Bank, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Docar A.Ş., M H Al-Shaya Co., İzocam A.Ş.,TAV (Kuveytli yatırım şirketi Global Investment House 2006 yılında TAV'ın 75 milyon dolar tutarındaki hissesini satın almıştır.), Fon Finansal Kiralama, NBK Capital, Cevahir Alışveriş Merkezi, Beitek'tir.

TÜRKİYE-KUVEYT ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ OLANAKLARI

- Kuveyt'te enerji, su ve tarım alanlarında taahhüt projeleri
- Tekstil ve hazır giyim alanında ortaklaşa yatırım imkanları

⁴ T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili

- Mühendislik alanında her türlü danışmanlık hizmetleri
- Gıda, mobilya, klima, buzdolabı, petrol ve petrokimya sektörlerinde işbirliği
- Kuveyt'te geleneksel Türk mutfağına has restoran zincirleri
- İnşaat malzemeleri satışı ve taşeronluk hizmetleri
- Ticaret, sanayi, yatırım, bankacılık, turizm alanlarında faaliyet gösteren Türk firmalarıyla ortaklık
- Körfez sermayesinin Borsa İstanbul'da portföy yatırımına yönlendirilmesi
- Kuveytli firmaların Türkiye'de daha fazla yatırım yapmaları yönünde çalışmalar yapılması

ANLAŞMA VE PROTOKOLLER⁵

Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması uyarınca kurulan Karma Ekonomik Komite bugüne kadar yedi defa toplanmış olup, V. Dönem KEK toplantısının 20-21 Mart 2002 tarihinde ülkemizde gerçekleştirilmesinden sonra uzun bir süre iki ülke arasında KEK düzenlenememiştir. Ancak, iki ülke arasındaki siyasi yakınlaşmanın da bir neticesi olarak VI. dönem KEK toplantısı 22-24 Ocak 2007 tarihlerinde Kuveyt'te gerçekleştirilmiş, KEK 7. dönem toplantısı aynı yıl içinde 22-23 Kasım 2007 tarihlerinde İstanbul'da yapılmıştır.

Söz konusu VII. KEK toplantısı mutabakat zaptında, "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuveyt Devleti Arasında Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması", "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuveyt Devleti Arasında Sınai İhracatın Geliştirilmesi Alanında Mutabakat Zaptı", "Gümrük Konularında Karşılıklı Yardım ve İşbirliği Anlaşması" ile "TSE ve KOWSMD Arasında Mutabakat Zaptı" metinleri üzerinde mutabık kalınmış ve tarafların belirleyeceği bir tarihte imzalanmaları kararlaştırılmıştır.

Aynı mutabakat zaptında Türk tarafının sunduğu "Tarım Alanında Protokol" ve "Veterinerlik Anlaşması" metinlerinin en kısa sürede Kuveyt tarafınca değerlendirilip bilgi verileceği tespit edilmiştir.

İki ülke arasındaki ticareti kolaylaştıracak ve olumlu etkileyecek unsurlardan birisi de Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri ile ülkemiz arasında imzalanacak olan Serbest Ticaret Anlaşmasıdır.

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi
Ticaret, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması	22.03.1982
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	27.10.1988 25.04.1992 (RG)
Ticaret Anlaşması	03.12.1997
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	07.10.1997 05.08.1999 (RG)

⁵ T.C. Ekonomi Bakanlığı Kuveyt Ülke Profili

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi
VII. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı	23.11.2007
Türk-Kuveyt Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Karma Komitesi VIII. Dönem Tutanağı	27.05.2010

Türkiye ile KİK arasında Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması 30 Mayıs 2005'te imzalanmıştır. Türkiye ile KİK arasında bir STA imzalanmasına yönelik dört tur müzakere gerçekleştirilmiştir. İlk tur müzakereler 15 Kasım 2005 tarihinde Riyad'da, ikinci tur görüşmeler 13-14 Nisan 2006 tarihinde Ankara'da, üçüncü tur görüşmeler 26-27 Şubat 2008 tarihinde Doha'da, dördüncü tur 22-24 Nisan 2009 tarihlerinde Ankara'da yapılmıştır. Anılan müzakerelerin beşinci turunun 28-30 Eylül 2009 tarihlerinde Riyad'da yapılması öngörülmüş ancak, toplantı KİK tarafının talebi üzerine iptal edilmiştir. Akabinde söz konusu toplantının 24-26 Ocak 2010 tarihlerinde yapılması hususunda taraflarca mutabık kalınmış, ancak, tekrar KİK tarafının talebi ile bu toplantı da iptal edilmiş bulunmaktadır.

AB, Kuveyt ve Umman'ın da içerisinde yer aldığı Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ile ikili ilişkilerini 1988 yılında imzalanan ve taraflar arasında serbest ticaret anlaşması çerçevesini vazederek İşbirliği Anlaşması ile başlatmıştır. Müteakiben, AB ile KİK ülkeleri arasında STA imzalanmasına yönelik ilk müzakereler 1990 yılında başlamış olup, sonraki yıllarda görüşmeler tıkanmıştır. 1999 yılında KİK ülkelerinin kendi aralarında oluşturmaya yönelik yaptıkları Gümrük Birliği açıklamasının ardından AB ile KİK arasındaki STA müzakereleri yeni bir ivme kazanmış ve 2002 yılında görüşmeler tekrar başlamıştır. Ancak 2008 yılının sonunda, KİK AB ile STA müzakerelerini askıya aldığını bildirmiştir. Halihazırda AB ile KİK arasındaki bir sonraki müzakerelerin ne zaman yapılacağı belli değildir.

TÜRKİYE-KUVEYT İŞ KONSEYİ HAKKINDA

2006 yılında DEİK çatısı altında kurulan Türk-Kuveyt İş Konseyi'nin hedefi, iki ülke arasındaki ticaret hacminin geliştirilmesinin yanı sıra Türkiye ile Kuveyt arasında karşılıklı iş ve yatırım olanaklarını araştırmak ve geliştirmektir. Söz konusu hedef doğrultusunda, Türk ve Kuveyt iş dünyasının çeşitli platformlarda bir araya gelmelerinin sağlanması ile iş potansiyeli olan alanlarda karşılıklı bilgi akışının oluşturulması Türk-Kuveyt İş Konseyinin öncelikli amacı olarak belirlenmiştir.

Türk Kanadı Başkanlığını Sayın İbrahim Ekşi'nin yürüttüğü İş Konseyi; Kuveyt'te karşı kanadı olmamasına rağmen, iki ülkenin devlet ve iş dünyası temsilcilerini bir araya getirerek amaca yönelik faaliyetleri ile çalışmalarına yoğun bir şekilde devam etmektedir. Türk – Kuveyt İş Konseyi Kuveyt'den Türkiye'ye yatırım çekilmesi ve Türk ekonomisinin Kuveyt'de tanıtımına katkıda bulunulması amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

İş Konseyi Eylül 2014 itibarıyla DEİK'in yeniden yapılandırılması çerçevesinde, Türkiye-Kuveyt İş Konseyi adı altında çalışmalarını yürütmektedir.

TÜRKİYE-KUVEYT İŐ KONSEYİ FAALİYETLERİ

Toplantı Adı	Toplantı Tarihi	Toplantı Yeri
Kuveyt'te Türk – Makedon İşbirliği Toplantısı	11 Nisan 2013	Üsküp
Kuveyt Ticaret ve Sanayi Bakanı Anas Khalid Al-Saleh Onuruna Verilen Çalışma Kahvaltısı	18 Nisan 2013	İstanbul
Kuveyt Gayrimenkul Zirvesine Katılım	15-19 Aralık 2013	Kuwait City
Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kuveyt Ziyareti'ne Katılım	1-3 Nisan 2014	Kuveyt
İş Konseyi'nin Kuveyt'in İstanbul Başkonsolosu'nu Ziyareti	16 Aralık 2014	İstanbul

FAYDALI ADRESLER

T.C. Kuveyt Büyükelçiliđi

Adres : Turkish Embassy, Embassies Area, Plot 16, Istiqlal Street, Daiyah 5, Kuwait
Telefon : 00965 222 77 400
Faks : 00965 225 60 653
E-posta : embassy.kuwait@mfa.gov.tr

T.C. Kuveyt Ticaret Müşavirliđi

Adres : P.O.Box:24517, Safat 13106 State of Kuwait
Telefon : 00965 225 60 658
Faks : 00966 225 60 673
E-posta : kuveyt@ekonomi.gov.tr

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

TOBB Plaza Harman Sokak No:10 Kat:5 34394 Gültepe Levent İstanbul
Telefon: 0 212 339 50 00 (pbx) Faks: 0 212 270 30 92
info@deik.org.tr www.deik.org.tr

Yönetim Kurulu Başkanı: Ömer Cihad Vardan
Genel Sekreter: Mustafa Mente
Bölge Koordinatörü: Suzan Cailliau
İş Konseyi Koordinatörü: Akın Dıblan
İş Konseyi Koordinatör Yardımcısı: Efvani Aybike Koç